

Bij de foto: In Lemelerveld werd in november 1944 de gereformeerde kerk door de Duitse bezetter gesloten, omdat er door het verzet en met medeweten van de predikant wapens verstopt waren [lees verder op pag. 3]

nr. 42, juni 2015

IN DIT NUMMER:

Predikanten in de frontlinie

Vrijmakingsbrochures digitaal

Promotie Ab van Langevelde

...adc **etera**

*...adcetera is een gezamenlijke uitgave
van deputaten ADC (GKV) en de
Archiefcommissie (NGK)*

colofon

...adcetera is een
gezamenlijke uitgave
van deputaten ADC
(GKV) en de
Archiefcommissie
(NGK)
Broederweg 16,
8261 GT Kampen.
Telefoon 038 447 17 30
E-mail
info@adckampen.nl
Website
www.adckampen.nl
Druk: drukkerij
De Bunschoter,
Bunschoten-
Spakenburg
Ontwerp: Peter Dees,
Zwolle
Foto omslag: Bord
van de Duitse bezet-
ter op de deur van de
gereformeerde kerk te
Lemelerveld, collectie
Historische werkgroep
Lemelerveld / Histori-
sche kring Dalfsen

Ten geleide

1944 is een jaartal dat in gereformeerde kring sterke gevoelens oproept. Het is het jaar van D-day, het jaar van de arrestatie van Anne Frank, maar het is ook het jaar van de Vrijmaking, de scheuring in de Gereformeerde Kerken. Een scheuring midden in de oorlog. Naarmate de gereformeerden niet meer de naam hebben verzetshelden te zijn en religie een vreemde eend wordt in de Nederlandse bijt, worden ze vaker als ideologische strijders beschouwd – en daar is men in Nederland beducht voor. De strijd rondom de Vrijmaking kan gemakkelijk gezien worden als bewijs dat het de gereformeerden niet in de eerste plaats om een vrij Nederland te doen was, maar om een gereformeerd Nederland. Zelfs in het donkerste oorlogsjaar 1944 ging een kerkstrijd immers nog voor!

Wat doe je aan zulke beeldvorming? Historisch onderzoek kan helpen deze inzichten te beoordelen en bij te stellen, door nieuwe feiten aan te dragen en andere interpretatiekaders aan te reiken. Dat is wat gebeurt in het in de AD Chartasreeks verschenen boek van Jan Ridderbos over predikanten in de Tweede Wereldoorlog – zie elders in deze ...adcetera. Dat is ook wat het doel is van het onderzoeksproject naar brieven rond de Vrijmaking. Op het

ADC, maar ook elders in archieven van gereformeerde voormannen, bevinden zich duizenden brieven uit het jaar 1944 die handelen over het kerkelijk conflict. Deze worden gelezen en gerubriceerd naar de daarin beschreven onderwerpen. Zo hopen we een beter beeld te krijgen van het verloop van het conflict en de rol van gewone kerkleden daarin. Ook hopen we zo een beter antwoord te kunnen geven op de vraag waarom de Vrijmaking midden in de oorlog plaats vond. Een ander project rondom het jaar 1944 is lang geleden gestart, maar komt nu tot voltooiing, en dat is de digitalisering van de ruim 1000 brochures uit het Vrijmakingsconflict, die gedrukt waren op kwetsbaar oorlogspapier en omwille van hun conservering in een Metamorfoze project zijn gedigitaliseerd. Maar nu komen de gedigitaliseerde teksten ook beschikbaar en worden ze doorzoekbaar in Digibron – zie ook hiervoor elders in de ...adcetera. Zo is het ADC bezig het gesprek over 1944 gaande te houden en bij te dragen aan de historische discussie erover. ¶

De rol die de kerk in de Tweede Wereldoorlog heeft gespeeld is voor menigeen positief en boven twijfel verheven, maar anderzijds is het een vergeten onderwerp in het historisch onderzoek

Predikanten in de frontlinie

Recentelijk verschenen echter twee nieuwe boeken over dit onderwerp. Kerkhistoricus Jan Ridderbos publiceerde, met een bijdrage van kerkhistoricus Geert Hovingh, in de AD Chartasreeks *Predikanten in de frontlinie. De gevolgen van deelname aan het (kerkelijk) verzet in Nederland tijdens WOII*. En Jan Bank publiceerde het boek *God in de oorlog*, over de houding van de Europese kerken in de Tweede Wereldoorlog. Beide boeken trokken de aandacht. Ridderbos' boek *Predikanten in de frontlinie* werd op 9 april gepresenteerd in de Keizersgrachtkerk, waar in september 1944 koster S. van der Baan en ds. T. Ferwerda werden doodgeschoten als Duitse represaillemaatregel voor gevonden wapens in het kerkhuis. Het boek van Ridderbos brengt voor het eerste de predikanten van alle protestantse kerken in kaart die in aanraking met de Duitse bezetter zijn gekomen – van een korte gevangenschap tot verblijf in een concentratiekamp -, in 28 gevallen leidend tot de dood. Dankzij deze inventarisatie valt er nu licht op individuele gevallen, terwijl

tevens de rol van de groep als geheel in kaart kon worden gebracht. Het blijkt dat ruim honderd Nederlandse predikanten (7 %) door de Duitsers zijn opgepakt. Dit is vergeleken bij andere beroepsgroepen een relatief hoog aantal en dat duidt op het risico dat in de oorlog aan het predikantschap verbonden was en tevens op de bereidheid dit risico te nemen. Dit boek brengt op zijn minst een nuance aan op een van de bestaande beelden, namelijk dat de kerk passief is geweest in de oorlog. In hoeverre dit voor de kerk geldt is vatbaar voor discussie – zoals uit de reacties op het boek van Jan Bank blijkt – maar de dienaars van de kerk hebben als groep genomen zich actief opgesteld ten bate van de vrijheid en van de vervolgd. En niet alleen in Nederland, ook in Nederlands-Indië, dat door Japan werd veroverd. Ridderbos' boek bevat ook een overzicht van de daar omgekomen predikanten en zendingswerkers. Het boek is voor donateurs met korting verkrijgbaar op het ADC. ¶

Vrijmakingsbrochures

Op vrijdagmiddag 2 oktober a.s. vindt in de gebouwen van de Erdee Media Groep te Apeldoorn een symposium ter gelegenheid van de presentatie plaats van de digitale collectie van ruim duizend Vrijmakingsbrochures. Deze collectie komt beschikbaar in Digibron, kenniscentrum van de gereformeerde gezindte – www.digibron.nl. Op deze middag zal Digibron de site presenteren en de functionaliteit toelichten, en zullen onder anderen de historici Hugo den Boer, Maarten van den Bos, George Harinck en Gert van Klinken hun licht laten schijnen op de betekenis van deze collectie voor het Vrijmakingsonderzoek. Het symposium wordt afgesloten met een maaltijd. Donateurs van het ADC ontvangen een uitnodiging.¶

Vervolg pilot informatie-beheer in de kerk

Na de toogdag in september 2014 was het behoorlijk stil. Toch heeft de organisatie van de toogdag niet stilgezeten. De afgelopen maanden is er achter de schermen hard gewerkt aan het voorbereiden van een vervolgpilot met betrekking tot digitaal archiefbeheer.

In de huidige tijd volstaat het niet om digitale stukken te behandelen als waren het papieren stukken. Voor een goed beheer van digitale documenten moet breder worden gekeken dan alleen naar het archiveren/bewaren ervan. Het gaat om informatiebeheer over de volle breedte van de gemeente. Dit omvat zowel de creatie van de documenten als het uiteindelijk bewaren of eventueel vernietigen van deze documenten. De informatiestromen moeten vanaf het begin op een goede manier worden beheerd. Dit zorgt ervoor dat men grip blijft houden op de anders onoverzichtelijke en ongrijpbare stromen en stroompjes van informatie.

In de vervolgpilot worden de instrumenten aangeboden waarmee men dit kan realiseren. Deze instrumenten houden rekening met de standaarden die de overheid stelt aan duurzaam omgaan met informatie. Zo is er o.a. gekeken naar de metadataschema's van de overheid en hoe deze vertaald worden naar de situatie in de kerken. Echter, het gaat hier niet alleen om de technische aspecten. Minstens zo belangrijk zijn de menselijke factoren zoals de bereidheid en de discipline om op een heel andere manier te werken. Het vraagt om afspraken die breed gemaakt en gedragen worden en om participatie van iedereen die betrokken is bij de creatie en het beheer van informatie in de gemeente. Het is de bedoeling dat in deze pilot een veel groter aantal kerken zal participeren dan in de vorige. Dat is nodig voor een goed beeld van de ervaringen met de systemen en van de problemen waar men tegen aan loopt. Dit project wordt ingezet als een pilot, maar dit

betekent niet dat het daarna stopt. We kiezen voor deze inzet zodat het mogelijk is om te leren van de ervaringen van de gemeenten en het product te verbeteren. Ook het product is nog in ontwikkeling. De pilot zal niet gratis zijn. Meer gedetailleerde informatie over de systemen, voorwaarden voor deelname en over de kosten volgt in de nazomer. Toch kunt u ook nu al dingen zelf regelen. Het is erg belangrijk om een goed beeld te hebben van de kerkelijke organisatie. Welke groepen/personen produceren informatie en vormen dus potentieel archiefmateriaal? Wat voor informatie produceren ze? Wat moet er met die informatie gebeuren? Wie is verantwoordelijk voor welke zaken? Zet dit op papier en bekijk of de daadwerkelijke situatie ook de gewenste situatie is. Dit is allemaal voorwerk dat nodig is voor realiseren van een goed informatiebeheersysteem.¶

Promotie Ab van Langevelde

Op woensdag 23 september 2015 hoopt dr. A.P. van Langevelde aan de Theologische Universiteit Kampen te promoveren op zijn proefschrift: *In het klimaat van het absolute. C. Veenhof (1902-1983). Leven en werk*. De promotieplechtigheid begint om 15:00 uur en zal plaatsvinden in de Lemkerzaal van de Broederkerk (Broederstraat 16) te Kampen. Het boek komt uit in de

AD Chartasreeks van het ADC (deel 27). Dit boek is een wetenschappelijke biografie van C. Veenhof. Hiervoor heeft Van Langevelde intensief gebruik gemaakt van het bronnenmateriaal dat beschikbaar is op onder meer het ADC en het Historisch Documentatiecentrum (HDC) aan de VU. In de vorige ... *ad cetera* heeft hij geschreven over wat er zoal komt kijken bij het maken van een wetenschappelijke biografie.¶

Het omzetten van documenten in PDF met PDF24 Creator

Een van de voorwaarden voor het langdurig digitaal archiveren van documenten is dat ze zijn opgeslagen in een standaardformaat. Zo'n formaat wordt - volgens afspraak - blijvend ondersteund en blijft dus altijd leesbaar. PDF/A is zo'n formaat.

Hoe zet je een document om in PDF/A?

Het omzetten van een Word-document in PDF/A is erg eenvoudig. Met de nieuwere versies van Microsoft Word of LibreOffice kun je "Opslaan als" gebruiken. Sla het bestand dan niet op als Word-document, maar als PDF. Om er zeker van te zijn dat het opgeslagen is in PDF/A en niet in het gewone PDF-formaat moet je - nadat je "PDF" hebt geselecteerd - even kijken bij "Opties". Onderaan is het mogelijk een vinkje

aan te klikken bij de tekst: "Voldoet aan ISO 19005-1 (PDF/A)" Wanneer dit aangevinkt is, wordt het document in het goede formaat opgeslagen.

Hoe sla je niet-Word documenten op als PDF en wat moet je doen als je een heleboel documenten in één keer wilt opslaan als PDF/A?

Bij het omzetten van documenten die geen ingebouwde converter in de programmatuur hebben of bij het verwerken van een bepaalde hoeveelheid documenten in één keer is het nodig om een programma te downloaden dat documenten virtueel print als PDF. Er zijn verschillende gratis programma's te downloaden. Bijvoorbeeld *PDF24*. Het is een goed en uitgebreid programma, gratis te downloaden, eenvoudig en duidelijk in de bediening en Nederlandstalig. Je kunt dit programma op verschillende manieren gebruiken. Je kunt documenten "printen" als een PDF. Wanneer je het document open hebt staan ga je naar afdrukken, kies als printer "PDF24 PDF" en klik op afdrukken. Dan verschijnt er een schermje waarin je aanpassingen kunt doen. Kies voor "Opslaan als..." en dan voor PDF/A-1 of PDF/A-2 en niet voor de default-instelling PDF 1.4. Klik op "Doorgaan". Kies dan de juiste locatie en klik op "Opslaan". Uw PDF is nu gemaakt.

Als u meerdere documenten tegelijk wilt omzetten naar PDF/A kan dat ook met dit programma. Wanneer je het programma opent zie je dat er links twee schermjes zijn die net zo functioneren als de Verkenner in Windows. Rechts is er een groter scherm. In het verkenner-gedeelte zoek je de map op

die je wilt omzetten en je opent deze map. In het middelste schermje zie je de documenten die in deze map zitten. Je kunt nu de documenten selecteren en slepen naar het rechtse scherm. Tip: om alle documenten te selecteren kun je "Shift" ingedrukt houden en het eerste en laatste document aanklikken. Wanneer je niet alle, maar enkele documenten wilt selecteren houd je "Ctrl" in gedrukt. De documenten worden geladen in het rechter scherm. Dit kan even duren, afhankelijk van de hoeveelheid en grootte van de documenten. Hierna lichten de icoontjes boven dit scherm op. Hiermee kun je allerlei bewerkingen uitvoeren. Kies voor "Alle documenten opslaan als...". Daarna volg je de procedure zoals hierboven beschreven. Op deze manier kun je eenvoudig veel documenten tegelijk omzetten naar PDF/A en ben je een stap dichterbij duurzame digitale informatie. ¶

Conferentie: Return to Sender

Op 15 juli 2015 wordt in het Roosevelt Study Centre te Middelburg een conferentie georganiseerd over Amerikaans missiologisch werk in Europa gedurende de periode 1830-2010. De toegang is gratis. Meer informatie over dit interessante onderwerp vindt u op de site van het ADC: <http://www.adc-kampen.nl/node/94> ¶

Nieuws vanuit de Archiefcom- missie NGK

- Nieuwe samenstelling archief- commissie NGK

Als gevolg van het aftreden van J.W. Puttenstein, die 20 jaar lid was van de commissie, werd Ch. le Fèbre te Apeldoorn benoemd. Binnen de commissie zijn de functies thans verdeeld: ds. D. Timmerman, voorzitter; Ch. le Fèbre secretaris, ds. J. Bouma lid en G. J. Bink, (landelijk archivaris), lid.

- Ds. D. Timmerman gepromoveerd

Op 6 maart 2015 verdedigde Daniël Timmerman, predikant van de NGK Eindhoven, aan de TUA zijn proefschrift over de visie van de zestiende-eeuwse kerkhervormer Heinrich Bullinger 'Profetie en het profetische ambt in de kerk'. Hij promoveerde cum laude en dat is voor dr. D. Timmerman in meer dan één opzicht een felicitatie waard!

- Een oplossing voor digitaal archi- veren binnen NGK 'in de maak'

De werkgroep onderzoek digitaal archiveren, opgestart vanuit de Archiefcommissie NGK, is bezig met haar onderzoek. De werkwijze van de Archiefcommissie over dit onderwerp alsook de samenstelling van de Werkgroep werd oktober 2014 aan het moderamen-LV bericht. Als eerste activiteit heeft deze Werkgroep een overzicht van criteria samengesteld die

kunnen gelden voor het digitaal archiveren van kerkelijke bescheiden. Op aanvraag is dit overzicht beschikbaar bij de landelijk archivaris (redactie.archief@ngk.nl). Inmiddels is het ook aangereikt aan het archivarissenconvent CGK-GKv-NGK (TOP) waar vanuit de HHK (Hersteld Hervormde Kerk) en van de VGKN (Voortgezette Geref. Kerken Nederland) de archivaris/vertegenwoordiger de vergaderingen bijwonen.

- "Help, waar moet het archief van de oude regio naar toe?"

Eind 2012 ging de nieuwe indeling van regio's NGK van start en veelal betekent dit ook het aanwijzen van een nieuwe archiefbeherende kerk. Van de oude Regio Den Haag wordt haar archief binnen niet al te lange tijd ondergebracht in het Landelijk Archief NGK; de bescheiden blijven beschikbaar voor eventueel raadpleging door de nieuwe regio in verband met besluiten, afspraken en dergelijke tussen de kerken. De archiefbewarende kerken die hiervoor waren aangewezen, c.q. voormalige scriba's, die het archief van de oude Regio nog in bezit hebben, kunnen het archief van de oude Regio eveneens onderbrengen in het Landelijk Archief. Voor contact: de landelijk archivaris (redactie.archief@ngk.nl). ¶

Nieuwe aanwinsten

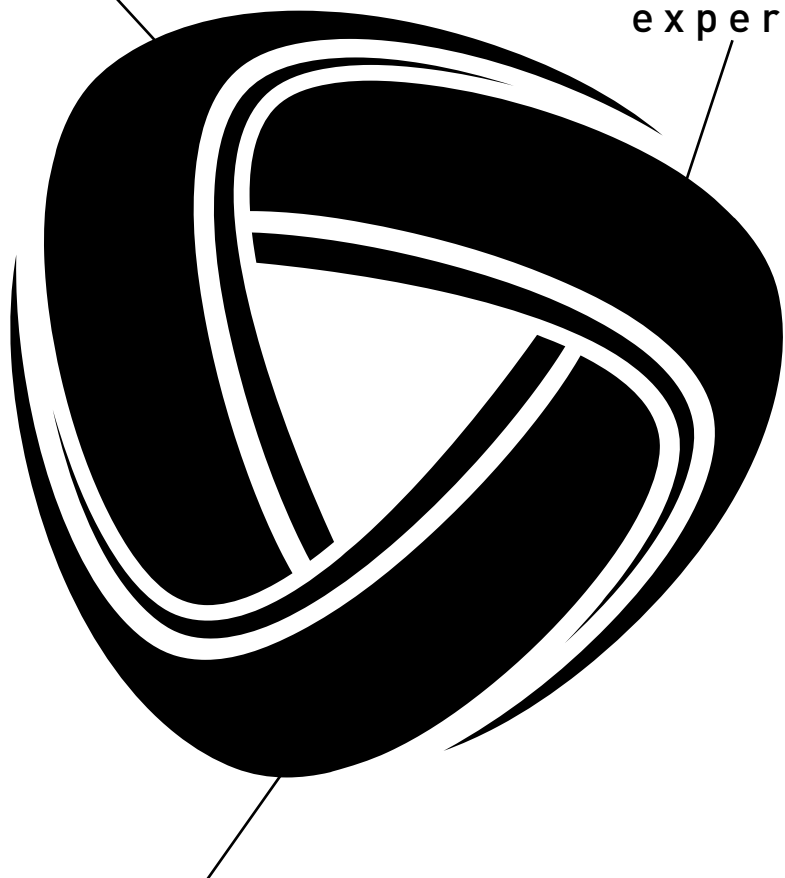
*Aanvulling archief GVI
- Archiefmateriaal van
ds. C.J. Breen*

Vakantiedata

*In verband met de
zomervakantie is het
ADC gesloten van maan-
dag 6 juli tot en met vrij-
dag 24 juli 2015. Vanaf
maandag 27 juli is het
ADC weer geopend.
Na de zomervakantie
is het ADC op dinsdag
gesloten in plaats
van op donderdag.*

Uw doel
Uw wens

Onze
expertise

Het resultaat
hoogwaardige communicatie

DE BUNSCHOTER
SAMEN COMMUNICEREN